

PALANGA

Architektūros gidas

ir ŠVENTOJI

| LAPAS |

PALANGA

Arhitektūros gidas

| LAPAS |

TEKSTŲ AUTORIAI

Viltė Migonytė-Petrulienė, Liutauras Nekrošius, Vaidas Petrusis,
Martynas Mankus, Marija Drėmaitė

FOTOGRAFAS

Norbert Tukaj

LEIDYKLOS REDAKTORĖS

Aistė Galaunytė, Ūla Ambrasaitė, Monika Gimbutaitė

KALBOS REDAKTORĖ

Dangė Vitkienė

DIZAINERĖ

Aurelija Slapšytė

MAKETUOTOJAS

Kontis Šatūnas

PLANŲ IR ŽEMĖLAPIŲ GRAFIKA

Gabija Strockytė

KNYGOS LEIDYBĄ IŠ DALIES REMIA

LIETUVOS
KULTŪROS
TARYBA

UŽ BENDRADARBIAVIMĄ DĖKOJAME

Eglei Jaškūnienei

Liudvikai Rūsnei Vaineikytei

Lietuvos nacionaliniam dailės muziejui

Knyga tęsia 2005 m. Architektūros fondo pradėtą architektūros gidų apie Lietuvos miestus seriją. Jau išleisti Vilniaus (lietuvių, anglų, vokiečių ir lenkų k.), Kauno (lietuvių, anglų, vokiečių ir lenkų k.) ir Neringos (lietuvių k.) architektūros gidai.

© Leidykla LAPAS, 2021

ISBN 978-609-8198-39-3

Skiriama kuriantiems ir kursiantiems Palangą

Pratarmė

Aistė Galaunytė

Palangą poilsiautojams pristatantys leidiniai, nors ir nevadinti gidais, pradėti leisti dar tarpukariu. Seniausieji, saugomi Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo bibliotekoje, yra iš XX a. ketvirto dešimtmečio. Vėliau, jau sovietmečiu, išspausdinta nemažai leidinių įvairiomis kalbomis. Reikėtų paminėti ir solidžius, architektūrą akcentuojančius fotoalbumus. Tad šis gidas tikrai ne pirmasis, tačiau, kaip jau įprasta gidų serijai, smarkiai praplečiantis žanrą.

Glausti ir informatyvūs šios knygos tekstai gimė iš ne vienus metus besitęsiančių autorių, architektūros istorikų, tyrinėjimų. Be to, kitaip nei įprasta gido žanrui, kai kurių aprašomų pastatų jau neįmanoma aplankyti, o chronologinė gido objektų seka ne tik pasakoja Palangos istoriją, bet ir palieka laisvę skaitytojui pačiam susidaryti maršrutą.

Palangos architektūra ir planavimo sprendiniai reikšmingi visos Lietuvos architektūros raidai. Keturis istorinius laikotarpius apžvelgiančiame gide neabejotinai rasite garsiojo prancūzų landšafto architekto Édouard'o François André suformuotą Tiškevičių dvaro parką, Zakopanės stiliaus vilų, sovietmečiu Palangoje sukurtus išskirtinės architektūros viešbutį „Žilvinas“, poilsio namus „Guboja“, tik nuotraukose išlikusią kavinę „Banga“ ir charakteringus šiuolaikinės architektūros pavyzdžius.

Ne mažiau svarbios ir Palangos bei aplinkinių pajūrio teritorijų urbanistinio planavimo koncepcijos, viena vertus, paskatinusios sukurti apdovanojimus pelniusį Vanagupės kompleksą, kita vertus, kadaise veikusį ir perspektyvų Šventosios uostą pavertusios Palangos miesto dalimi. Dėl Šventosios išskirtinumo, gyvenvietės architektūros objektai aprašomi atskirame gido skyriuje.

Galiausiai, tarp įpaveldintų, apdovanojimus ir kritikų pripažinimą pelniusių pastatų skaitytojas išvys ir su laiku besigalynėjančių architektūros grynolių, ir kontroversiškos arba kasdienės (*generic*) architektūros pavyzdžių.

Kas lemia tokią eklektiką? Gal kaip tik dėl jos Palanga išlieka populiariausias vasaros kurortas? Tikimės, kad architektūros gidas paskatins nevertotojišku žvilgsniu tyrinėti šį nuolat kintantį kurortą ir kelti jam aktuales klausimus.

Gido rengėjai nuoširdžią padėką reiškia Eglei Jaškūnienei, žymaus fotografo Zino Kazėno dukrai ir archyvo saugotojai, už suteiktą galimybę publikuoti gyvastingas kurorto akimirkas užfiksavusias nuotraukas.

Palanga

iki 1940

Palanga – nuo „baltiškiosios Zakopanės“ iki „europinio maštabo“ kurorto

Viltė Migonytė-Petruilienė

Romantiškų Palangos pasakojimų, siejamų su Praurimės pagoniškos šventyklos tradicija, Vidmanto dukterimi Birute ir Lietuvos didžiuoju kunigaikščiu Kęstučiu, užuomazgos siekia XIV amžių. Teigiama, kad kaip tik Birutės kalno, ant kurio stovėjusi ir pilis, ir alkas, papėdėje X–XIII a. čia jau būta gyvenvietės, kuri formavosi kaip žvejų kaimas¹. Kalnas, kaip didžiausia Palangos apylinkių kopa, žymimas ir visuose didesniuose žemėlapiuose nuo XVII a. ir yra siejamas su Birutės kapu. Su šia vieta susiję ir pirmieji krikščionybės ženklai Palangoje. Po Melno sutarties (1422) Palanga prijungta prie Lietuvos Didžiosios Kunigaikštystės, o 1431 m. tapo Kuršo vyskupijos centru. Pirmoji bažnyčia, kurios statybą fundavo Ona Jogailaitė, iškilo ant Birutės kalno gerokai vėliau, apie 1595 metus.

Iki XIX a. pradžios, kai vietoje imta domėtis kaip jūrinio klimato balneologiniu kurortu, Palanga XVI–XVII a. buvo svarbiausias Lietuvos uostas ir seniūnijos centras, kurį XVIII a. sugriovė įsiveržusi Švedijos kariuomenė. Nuo 1547 m., kai Palanga pradeda minėti kaip miestelis, jau veikė savaitinis turgus, kūrėsi karčemos. Teritorijoje vyravo sodybinis užstatymas, medinės trobos. 1698 m. Palangoje skaičiuojamas 441 gyventojas, o 1794-aisiais – 700.

XVIII a. paskutiniame dešimtmetyje miesteliui suteiktos Magdeburgo teisės. Tuo metu Palangoje jau buvo 70 sklypų su mediniais nameliais, išsidėsčiusių netoli jūros kranto ir sudariusių dvi viena nuo kitos mažai nutolusias gyvenvietes – Senąją (18 sklypų) ir Naująją Palangą (52 sklypai). Pastarojoje buvo svarbiausi valdžios įstaigų pastatai. XIX a. Palanga formuojama tuo pačiu principu – kaip linijinio plano miestelis. Šaltiniuose rašoma, kad 1816 m. čia jau buvo keli mūriniai pastatai: pasienio sargybos būstinė, izdo namai, vėjo malūnas, muitinė (nes per Palangą ėjo pašto kelias iš Karaliaučiaus per Klaipėdą ir Mintaują į Rygą)².

1 Małgorzata Omilanowska, *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczzių laikais*, Vilnius: Standartų spaustuvė, 2014, p. 15.

2 Zita Genienė, *Palangos miesto ir kurorto raida XIX–XX amžiais. Palangos istorija*, sud. Vladas Žulkus, Klaipėda: Libra Memelensis, 1999, p. 105–189.

Palangos planas, 1914, Viltės Migonytės-Petruilienės kolekcija

Bendros maudyklės
Palangoje, XX a. pr.,
Vytauto Sinkevičiaus
kolekcija

Nuo XVIII a. antros pusės Palangos miestelio nuosavybės teisės kelia-vo iš rankų į rankas. Nuo amžiaus vidurio miestelį valdė paskirtasis seniūnas, Kuršo hercogystės bajorų savivaldos veikėjas, dvarininkas Eberhardas Christophas von Mirbachtas, o nuo maždaug 1771 m. – baronas Karolis von Mirbachtas. 1794-aisiais Palanga jau priklausė vyskupui Ignotui Masalskiui, o jam mirus, po beveik dviejų dešimtmečių, atiteko brolio dukteriai. 1801 m. miestelis tapo Ksawero Niesolowskio nuosavybe, kol galiausiai 1824 m. Palangą įsigijo Mykolas Tiškevičius. Taip prasidėjo kone šimtmetį trukęs vienos šeimos vasarvietės – kurorto kūrimas, ypač suintensyvėjęs Tiškevičiams 1875 m. iš Zubovų šeimos įsigijus dvarą Kretingoje ir pradėjus

gerokai dažniau lankytis Palangoje. 1913 m. apie Palangą rašęs Stanisławas Karwowski mini 2,5 tūkst. gyventojų, iš kurių, be žemaičių, 500 žydų, 300 latvių ir apie 70 lenkų. Tikėtina, kad liko nepaminėti rusai ir vokiečiai.

Nuo XIX a. antros pusės Palanga sparčiai plėtėsi, statytos atskiros rezidencijos tolimesniems grafų Tiškevičių giminės atstovams ir draugams. 1905 m. miestelyje įkurta direkcija, koordinavusi kurorto rinkliavą. Iki 1907-ųjų prie Birutės kalno pastatyti rūmai (A02), įkurtas parkas (A03), suplanuota nauja kurortinė zona pietvakarinėje miestelio dalyje miško-parko principu, pagal kurį vasarnamiai turėjo būti statomi laisvai įvairaus dydžio kvartaluose. Taip pat pastatytas kurhauzas (A01), pajūrio restoranas,

šiltųjų maudyklių pastatas (A16), sutvarkyta pliažo infrastruktūra, iškilo nauja bažnyčia (A13) ir kt. Kurortas buvo aristokratų šeimų, kurios atvykdavo ilsėtis ne tik iš prūsų žemių, bet ir iš Lenkijos, Podolės, susitikimo vieta su sparčiai vystomomis kultūrinėmis-pramoginėmis funkcijomis. Kitaip tariant, Palanga Lietuvoje turėjo tapti „baltiškąja Zakopane“. Iki Pirmojo pasaulinio karo pastatyti ir puošniausi šveicariško bei vadinamojo Zakopanės stiliaus kurorto pastatai. Pirmiausia vilų architektūroje taikytą stilių, anot Małgorzatos Omilanowskos, kaip vietinį reiškinį, glaudžiai susijusį su labai apibrėžtos ir iš esmės nedidelės geografinės teritorijos architektūra, sukūrė lietuvių kilmės lenkų architektas Stanisławas Witkiewiczus, XIX a. devintame dešimtmetyje pateikęs pirmojo kurorto kurhauzo projektą pagal Sopoto pavyzdį (panašus ir 1900 m. Franzo Heinricho Schwechteno sukurtas Zakopanės stiliaus Palangos gydyklų projektas). XIX ir XX a. sandūroje šis stilius, turėjęs Podolės kalniečių meno bruožų ir lenkiškų, slaviškų tradicijų užuominų, išplito kaip tautinis nuo Zakopanės iki Tatrų³. Anot Witkiewicziaus, „ant pirštų galime suskaičiuoti architektūros stilius <...>, kurie patys savaime yra originalių formų pasaulis, o ne išnaudotų meno elementų kompiliacija. Tad reikėjo sukaupti visas jėgas, kad Zakopanės stilius taptų viso krašto, suskaldyto trijų padalijimų, reiškiniumi.“⁴ Todėl ir Palangoje, sąmoningai siekiant kultūriškai susieti dvi valstybes, Zakopanės stilius pripažintas derama estetinė kurorto pastatų forma.

Kaip ir daugelyje Lietuvos miestų bei miestelių, po Pirmojo pasaulinio karo didelę žalą patyrusiame pajūrio kurorte reikėjo skubių atstatymo darbų. Miestelį valdanti šeima nebeįstengė finansuoti visų jiems priklausiusių vilų remonto, todėl XX a. trečiame dešimtmetyje daugelį jų pardavė turtingesniems Lietuvos piliečiams. Tiesa, dar iki 1921 m., remiantis carinės Rusijos įstatymais, penkiasdešimt sieksnių nuo vandens kurortas priklausė Latvijos valstybei, o didesnė likusi dalis – grafams. Daugelį privačių vilų valdė fiziniai asmenys iš kitų šalių⁵. 1921 m., kai po beveik metus trukusių

3 Małgorzata Omilanowska, *Pabaltijo Zakopanė*, p. 17–24, 101–130.

4 Stefan Okołowicz, *Angelas ir sūnus. Witkiewicziai Zakopanėje ir Lietuvoje*, Warszawa: Argraf Warszawa, 2018, p. 33.

5 Krašto Apsaugos Ministerija. Karo Sanitarijos skyrius, byla Nr. 20, 1922 m. LCVA, f. 4, ap. I, b. III, l. 4.

Teatro namas
Palangoje (neišlikęs),
apie 1910 m., Petro
Kaminsko kolekcija

įtemptų derybų dėl sienos su Latvija Palanga atiteko Lietuvai⁶, ėmė keistis ir kurorto valdymo sistema. Iki ketvirto dešimtmečio miestelio tvarkymu rūpinosi vien Palangos kurorto komitetas⁷. Šiam teko vienas pagrindinių nelengvų iššūkių – parengti kurorto vystymosi gaires. Tais pačiais metais vykusiame steigiamajame susirinkime dėl vietovės gamtinių ir geografinių privalumų nuspręsta kurortą kurti kaip europietišką vasarvietę su moderniai išvystyta laisvalaikio struktūra, įvairia pramoginio turinio pasiūla, orientuota į vidutinį ir pasiturintį poilsiautoją.

Aktyvesnis Palangos vystymasis prasidėjo 1932 m. priėmus Lietuvos kurortų įstatymą. Plėtros darbus organizavo paskirtasis Palangos burmistras daktaras Jonas Šliūpas – tiesa, nepriklausomybės laikotarpiu kurortui vadovavęs su pertrauka. Burmistro pareigas taip pat ėjo Vladas Kraujelis (1934–1936) ir Antanas Vizbaras (1936–1938). Nuo 1933–1934 iki 1938 m., išlaikant buvusią planinę struktūrą, iškilo svarbiausi kurorto pastatai (mokykla, autobusų stotis, viešoji biblioteka ir kt.), atliktas istorinių objektų

6 1920 m. Lietuvai ir Latvijai derantis dėl valstybių sienos (Palangos, Mažeikių ir Alūkštos apskrities priklausomybės) neišvengta sunkumų. Pagal 1920 m. rugsėjo 28 d. sudarytą komisiją iš lietuvių, latvių delegacijų ir joms pirmininkaujančio Britanijos atstovo, Edinburgo universiteto profesoriaus Jameso Y. Simpsono, 1921 m. kovą priimtas kompromisinis sprendimas. Palanga ir Mažeikiai priskirti Lietuvai, o Alūkštos apskritis liko Latvijos pusėje. Česlovas Laurinavičius, *Latvijos veiksnys. Lietuvos istorija. Nepriklausomybė (1918–1940 m.)*, t. 10 (I), Vilnius: Baltos lankos, 2013, p. 326–329.

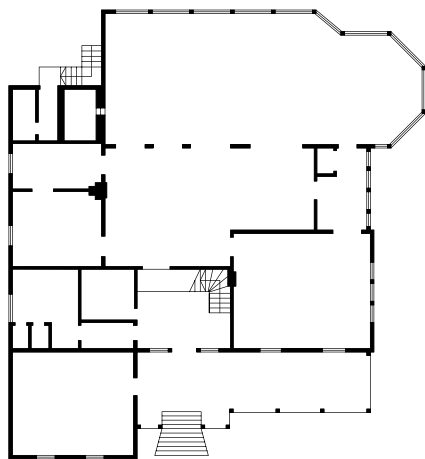
7 „Palangos kurortas“, *Lietuva*, 1923, Nr. 108, p. 1.

Vila „Anapilis“

Birutės al. 34A, Palanga

1898–1900

Analogų ne tik Palangos, bet ir visos Lietuvos kurortinės architektūros paletėje neturinti vila iki Pirmojo pasaulinio karo priklausė Kretingos grafinei Sofijai, todėl vadinta jos vardu. „Anapiliu“ vila praminta po karo, kai vasaros rezidenciją nusipirko bankininkai broliai Jonas ir Juozas Vailokaičiai. Tuo metu pastatas išplėstas: šiaurinėje dalyje užstatytas antras aukštas, įrengta daugiau patalpų. 1929 m. viloje buvo keturiolika poilsiui skirtų kambarių, įrengtos dvi virtuvės. Šiaurės ir vakarų fasadus kampe jungusi pusapskritė veranda pratęsta į vakarinę pusę ir taip suformuota didelė salė-valgykla. Bokštą ties antru aukštu supusi galerija pakeista balkonais. Bokšto kupolas šiandien likęs be namelio pavidalo žibinto. Tarpukariu vila garsėjo bohemiška aura, joje mėgo linksmintis prezidentas Aleksandras Stulginskis, dainininkas Kipras Petrauskas ir kiti. Antrojo pasaulinio karo metais pastatas buvo nacionalizuotas, pritaikytas gyvenamajai paskirčiai. Vėliau viloje įsikūrė „Jūratės“ sanatorijos klubas. Šiuo metu čia veikia Palangos miesto muziejus.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

Vila „Anapilis“, XX a. pr., Palangos kurorto muziejaus fondai

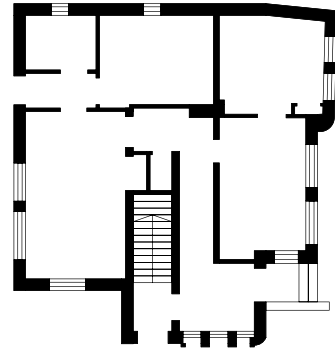

Gyvenamasis namas

M. Valančiaus g. 11, Palanga

Stasys Fedoravičius
1935

Nepaisant XX a. ketvirtame dešimtmetyje Palangoje paplitusios gana paprastos, funkcionalistinės architektūros, kurorte buvo ir vienas kitas įmantresnis objektas. Vienas jų – 1935 m. inžinieriaus Stasio Fedoravičiaus suprojektuotas dviejų aukštų mūrinis gyvenamasis namas. Jis galiniu fasadu turėjo glaustis prie palangiškės Stefanijos Girčienės namo M. Valančiaus g. 11 (anksčiau M. Valančiaus g. 7). Įdomu, jog projekto iš pradžių nepatvirtino dėl „komplikuoto“ fasado. Inžinieriaus teigimu, toks „fasadas yra visai eilinis. Aš jį šiek tiek pajvairinau vien todėl, kad Palangoje Valančiaus g-vėje visi nameliai šabloniniai, panašūs viens į kitą – o tas mano projektas, kadangi yra mūrinis, galėtų būti ir šiek tiek kitoniškas.“⁵ Tikriausiai dėl kūrybinių ambicijų ir modernizmo estetikai būdingos išskirtinės, iki šių dienų išsaugotos elementų gausos pastatas išlieka vienu įdomiausių tarpukario architektūros pavyzdžių.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

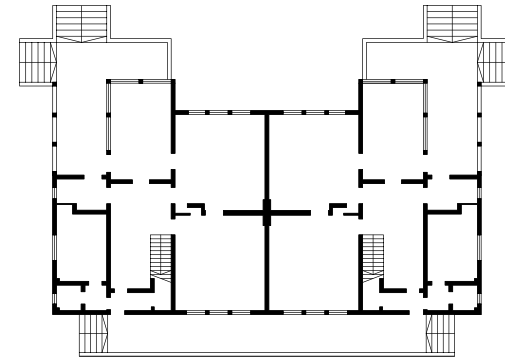
Vila „Pelėda“

Birutės al. 51, Palanga

1939

Vila „Pelėda“ – vienas didesnių vėlyvojo tarpukario poilsinių pastatų Palangoje. 1939 m. įsigytame sklype namą pasistatė bankininkai Nilsonas ir Tanchumas Buršteina. Pastate įrengta 10 vasarajimui skirtų kambarių. Koridorinis patalpų išdėstymas tipiškas nuomojamoms viloms. Simetriškas statinio fasadas, kurį sudaro plokštuma centre su pastato tūrį pajvairinančiomis atitrauktomis šoninėmis dalimis, sujungtas masyviais balkonais antrame aukšte.

Po jais esančioje erdvėje įkomponuoti pagrindiniai pastato jėjimai ir juostiniais langais įstiklintos terasos. Nors namas atspindi modernizmo idėjų sklaidą medinėje kurortinėje architektūroje, neišvengta ir tradicinių elementų, pavyzdžiui, drožinėto balkono baliustrados lentelių. Iki šių dienų vilos išdėstymas, eksterjero elementai ir paskirtis nepakito.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

Pomost spacerowy na morzu.

Palangos jūros tiltas, XX a. pr.,

Petro Kaminsko kolekcija

LSSR Ministrų Tarybos poilsio komplekso „Žilvinas“ poilsinė (dabar viešbutis „Žilvinas“)

Kęstučio g. 34, Palanga

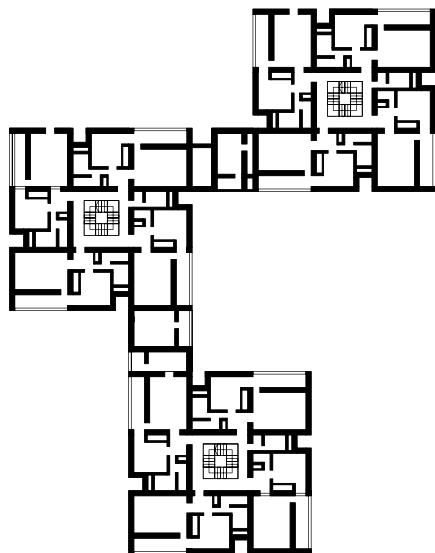
Algimantas Lėckas, inž. Kęstutis Augustinas
MSPI Vilniaus skyrius
1967–1969

LSSR Ministrų Tarybos užsakymu statyti poilsio namai „Žilvinas“ dėl architektūrinės raiškos ir konstrukcinių sprendimų tapo vienu geriausiai profesionalų įvertintų to laiko objektų. 1981 m. Architektų sąjungos valdybos plenumo, remiantis sąjungos narių apklausomis, šis kūrinys paskelbtas vienu iš dešimties reikšmingiausių naujosios architektūros objektų. „Žilvinas“ pateko ir į 2008 m. Kultūros paveldo departamento sudarytą preliminarų sovietmečio saugotinių architektūros objektų sąrašą. Poilsio namų vaizdą galime pamatyti reprezentaciniuose to laiko architektūrai ir turizmui skirtuose leidiniuose, dabar – skirtingų šalių architektūros istorikų tyrimuose. Dėsninga, kad valstybei priklausęs viešbutis prieš privatizuojant buvo įtrauktas į kultūros vertybių registrą.

21 buto triaukštė poilsinė – originalus ir raiškus brutalistinės tendencijos Lietuvos architektūroje pavyzdys. Sklendžiantis atvirų betono konstrukcijų tūris atskleidžia to laiko architektūros aktualijas, savitai atspindi Paulo Rudolpho, Kenzo Tange ar Louiso Kahno tuo metu plėtotas analogiškas idėjas. Konstruktorius Kęstutis Augustinas projekto aiškinamajame rašte taip apibūdino savo sprendimą:

„Gyvenamasis korpusas projektuojamas 3-ų sekcijų su skersinėmis konsolinėmis nešančiomis sienomis-diafragmomis per 2 aukštus. Pirmame aukšte paliekama tik atraminės laiptų narvelio konstrukcijos, į kurias remiasi minėtos sienos-diafragmos.“

Sekcinė planinė kompozicija palengvino pastato įkomponavimą tarp esamų želdinių. Gyvenamosios patalpos projektuotos antrame ir trečiame aukštuose. Pirmame aukšte yra tik laiptinės holas. Taip siekta sumažinti pastato užstatymo plotą (930 kv. m), didesnę sklypo dalį palikti viešam naudojimui ir išvengti nepopuliarių gyvenamųjų patalpų pirmame aukšte. Pastate įrengta 10 dviejų kambarių (62 kv. m) butų, 8 – trijų 76 (kv. m) ir 3 keturių kambarių (109 kv. m) butai. Bendras plotas – 1575 kv. metrų.

ANTRO AUKŠTO PLANAS

Pionierių stovykla (dabar vaikų stovykla „Raganė“)

Mončiškės g. 28A, Palanga

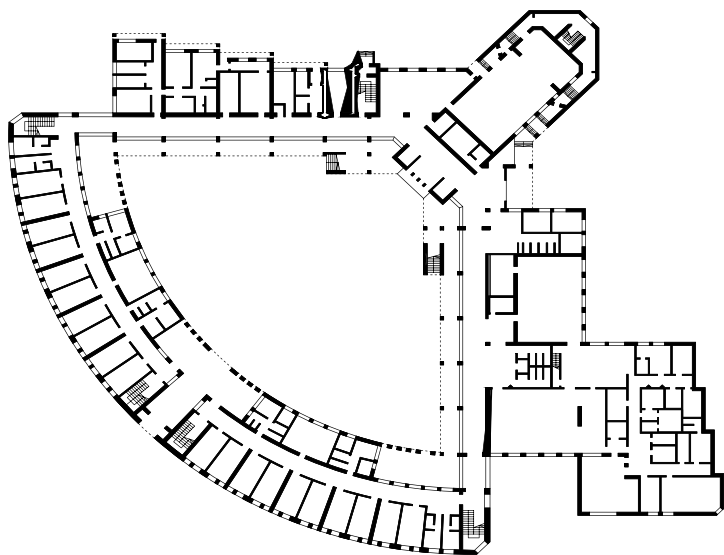
Algimantas Vitonis
MSPI Klaipėdos skyrius
1989

„Raganė“ – vienintelis įgyvendintas moksleivių poilsio miesto elementas. Statoma stovykla spaudoje vadinta lietuviškuoju „Arteku“ (SSRS centrinė stovykla Kryme, galėjusi priimti 36 tūkst. pionierių). Nepaisant mažesnių vietos mastelių, ambicijos buvo didelės. Pasak liudininkų, miesto savivaldybėje eksponuotas miestelio maketas, vaizdavęs pamiškėje, atokiau nuo jūros (1,5 km) planuotą 14 skirtingoms valstybinėms įmonėms priklausančių pionierių stovyklų kompleksą su bendra baseinu ir pramogų infrastruktūra. Miestelis būtų galėjęs priimti 3,36 tūkst. vaikų.

Planuota, kad dauguma stovyklų dirbs tik vasarą. Tačiau Klaipėdos pirmoji automobilių transporto įmonė statė visus metus veikiančią stovyklą. Joje 240 vaikų įrengta beveik 100 kambarių, 140 vietų uždara ir ant stogo dengta bei atvira renginių salės, valgykla, planuota įrengti biblioteką, skaityklą, odontologijos kabinetą, erdvas patalpas administracijai. Kadangi statyba baigta 1990 m., pionieriai čia taip ir neatvyko. Per tris dešimtmečius esmingai pasikeitė valstybės politinė koncepcija, ekonomikos struktūra, visuomenės socialinė sankloda. Keturiskart keistas stovyklos steigėjas (dabar Lietuvos

mokinių neformaliojo švietimo centras). Tačiau pastatas vis dar naudojamas vaikų poilsiui, kaip sumanyta pradžioje.

Pastatas svarbus ir dėl meninio sprendimo. Tai vienas charakteringų pavyzdžių, kaip devinto dešimtmečio pabaigoje architektai, varžomi statybų technologinio atsilikimo ir apdailos galimybių skurdo, įkvėpti postmodernistinių idėjų ėmėsi naujai interpretuoti klasikines architektūros kompozicijos priemones.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

Viešbutis „Auska“, archit. Juozas Šipalis,
fot. Norbert Tukaj, 2019

Kavinė „Banga“ (neišlikusi)

J. Basanavičiaus g. 2, Palanga

Gintautas J. Telksnys
1979

Prabėgę du nepriklausomybės dešimtmečiai atnešė daug pasikeitimų kultūriniame, socialiniame ir ekonominiame visuomenės gyvenime. Daugelis sovietinės epochos statinių, anuomet buvusių dėmesio centre, o šiandien atsidūrusių kitame politiniame ir kultūriniame kontekste, atrodo nepatrauklūs, pamažu prarandantys buvusį pavidalą, vizualinį vientisumą ar jau spėję išnykti. Ne išimtis ir kavinė „Banga“. Nors 2015 m. pastatas pralaimėjo kovą su laiku (kavinė buvo nugriauta), „Banga“ išlieka įdomiu vėlyvojo sovietmečio architektūros pavyzdžiu. Atidžiau pažvelgę į istorines fotografijas pamatysime ne tik netradicinę, ekspresyvių formų turinčią struktūrą, bet ir išskirtinės nuotaikos suteikiantį gelžbetoninį paviršių. *Béton brut* estetikos, skulptūriškų formų kavinė atrodo tarsi būtų paties Le Corbusier kurta Čandygaro miestui. To meto statybinių medžiagų deficito sąlygomis manieringa betono plastika buvo viena iš nedaugelio galimybių siekti kūrybiško ir netradicinio architektūrinio sprendimo. Taigi, nors ir menkesnio mastelio nei panašios stiliškos Druskininkų fizioterapijos gydykla, kavinė „Banga“ anuomet buvo svarbus vėlyvojo sovietmečio architektūrinis orientyras Palangoje.

Kavinė „Banga“, fot. Zimas Kazėnas, XX a. 8 deš.

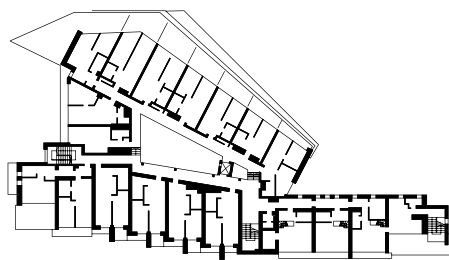
Kavinė „Banga“, fot. Zimas Kazėnas, XX a. 9 deš.

Viešbutis „Amberton Green“ (rekonstrukcija)

M. Valančiaus g. 1, Palanga

Lauras Ruseckas, „Neoforma“
interjero autorius Edgaras Neniškis, „Anches“
2014

Naujas viešbutis pačiame kurorto centre, tarp Rąžės upės ir Švč. Mergelės Marijos Ėmimo į dangų bažnyčios – tai rekonstrukcijos išsaugant esamą pastatą pavyzdys. Rekonstravus 1985 m. projektuotą laiptuotos plano formos buvusių poilsio namų pastatą (archit. Kazimieras Regimantas Plyčiuraitis-Plyčius), pristatytas naujas korpusas su konferencijų centru, požemine baseino ir pirčių zona bei saulės vonių terasa ant stogo. Abi dalis jungia vidinis atrijus, kurio akcentas – viešbučio pavadinimą iliustruojanti vertikali apželdinta siena. Komplexo komponavimas ir apdaila laikytini kontekstualaus santykio su bažnyčia interpretacija. Naujosios dalies tūrio laiptavimas diskretiškai pabrėžia bažnyčios bokštą gatvės perspektyvoje. Jį metaforiškai primena ir smailais perstumtais balkonais užsibaigianti priestato dalis. Atitinkamai derintos ir išorės apdailos medžiagos bei spalvos: dalis apdailos plytų parinktos tiesiogiai laikantis bažnyčios plytų matmenų ir spalvų; jos papildytos vario ir priderinto atspalvio keraminėmis lamelėmis. Nemažas ankštame sklype išsidėstęs kompleksas – vykęs skirtingų laikotarpių objektų integracijos pavyzdys.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

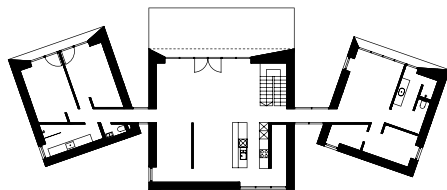

Individualus gyvenamasis namas

Vanagupės g. 5D, Palanga

Gintautas Natkevičius
2015

Išraiškingų formų namas pastatytas šiauriniame Palangos Vanagupės rajone, ties individualių gyvenamųjų namų kvartalo ir stambesnių objektų riba. Funkciškai objektas išskaidytas į tris vėduokle išdėstytus kvadratinio plano tūrius, išradingai priderintus prie esamo reljefo. Dviejų lygių pastate gyvenamosios funkcijos išdėstytos virš garažo ir techninių patalpų, ir iš gatvės pusės atrodo, tarsi namas sklęstų pakibęs virš plastiško cokolinio aukšto. Kiemo pusėje į pušyną nukreipti namo tūriai tvirtai atsiremia į žemę ir virsta įrėmintais name vykstančio gyvenimo paveikslais. Namą jungia tiesus ašinis koridorius, kuriuo judant atsiveria tarsi architektūrinė promenada su pulsuojančiomis erdvėmis, kintančiu apšvietimu ir vaizdais pro langus.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

Šventoji

Poilsio nameliai Šventojoje,
fot. Zinas Kazėnas, XX a. 8 deš.

Poilsio namai „Gubojas“,
archit. Rimantas Buivydas

iš leidinio *Курорты СССР. Паланга, Москва, 1989*

Poilsio namai „Gubojas“

Jūros g. 65A, Šventoji

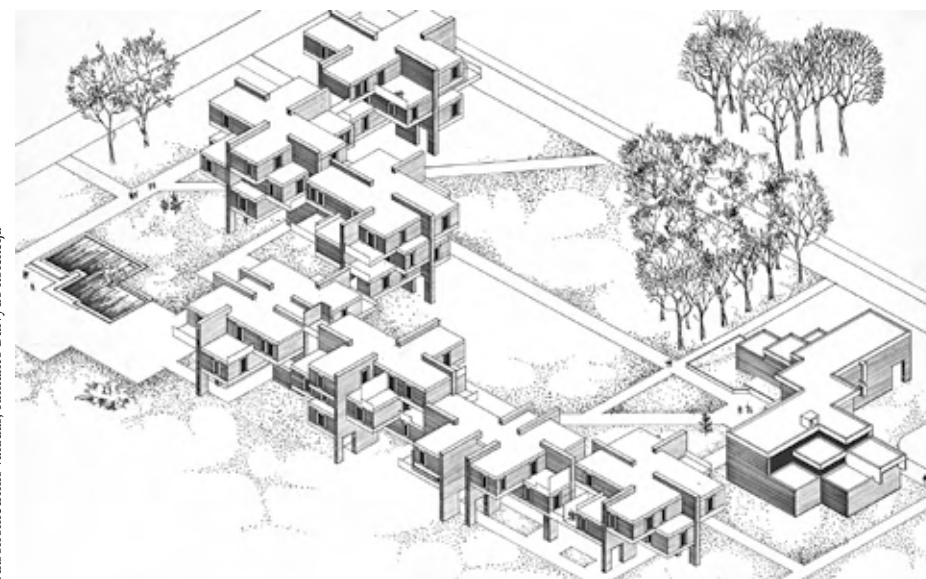
Rimantas Buivydas
1976

Mėsos ir pieno pramonės ministerijos poilsio namai „Gubojas“ buvo gana unikalus įvykis ne tik kurorte, bet ir to meto Lietuvoje. Nors pastatas nepelnė apdovanojimų, dažnai buvo pristatomas to meto architektūrai ir turizmui skirtuose leidiniuose. Įgyvendintas tik vienas iš trijų suprojektuotų korpusų (po 250 vietų). Neįgyvendinti liko ir klubas-kavinė, vandens procedūrų ir sporto centras. Reguliarią erdvinę struktūrą pakėlus ant pilonų, sukurta bendro naudojimo pirmo aukšto erdvė. Kiekvieno modulio stogas yra ir aukščiau esančio bloko atvira lodžija.

„Gubojos“ architektūrą autorius apibūdino kaip erdvinių blokų struktūralizmą, artimą Kenzo Tange, Kisho Kurokawos kūrybai, bet labiausiai – Moshe Safdie „Habitat 67“ daugiabučiui Monrealyje. Autorius teigė, kad projektuojant šį kompleksą jo kūrybos nuostatomis tapo siekis išryškinti sudėtinės dalis, apnuoginti funkcinę ir konstrukcinę sandarą, atsižvelgti į objekto paskirties specifiką, teigti bėgsadiškumo principą, formuoti laisvai žemės paviršiuje judančią ir plastiškai vertikaliai pulsuojančią

struktūrą, kuri metaforiškai asocijuotųsi su „vėjų išpustytų kopų“ įvaizdžiu.

Projekto autorius išskirtinai nuosekliai ir kryptingai propagavo struktūralizmo idėjas architektūros meninėje ir mokslinėje kūryboje. Studijų metais parengė atviros struktūros miesto projektą, vėliau savo idėjas diegė rekreacinių objektų ir viešųjų erdvių projektuose, paskelbė keletą straipsnių struktūralizmo architektūros tema, pedagoginėje veikloje diegė struktūrinės analizės metodus.

Aksometrinis vaizdas. Rimanto Buivydo kolekcija

Restoranas (rekonstruotas) ir svečių namai (naujos statybos) „Titanikas“ (buvęs „Kambuzas“)

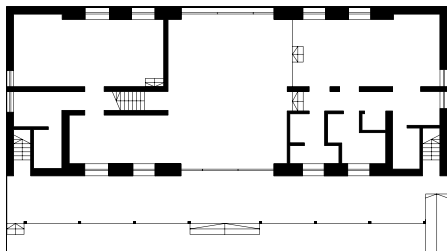
Kopų g. 7, Šventoji

Restoranas: Donatas Rakauskas, Saulius
Danis, Mindaugas Zabarauskas

1997–1998

Svečių namai: Donatas Rakauskas
2001

Lygiagrečiai jūrai einanti Šventosios Kopų gatvė virto pagrindine miesto komercine ir pramogine ašimi, analogiška J. Basanavičiaus gatvei Palangoje. Rekonstravus neišraiškingą plytinį dviaukštį namuką šlaitiniais stogais, jame įrengtas restoranas „Titanikas“, tapęs vienu pirmųjų nepriklausomybės laikų bandymų Šventojoje išmaniai panaudoti tradicinės medžio lentų apdailos galimybes tuo laiku, kai architektai labiau žavėjosi atsivėrusiomis galimybėmis naudoti įvairesnes, dažniausiai sintetinio pagrindo, medžiagas. Medžio apdaila buvo pritaikyta modernistinei švartų geometrinių formų, iš dalies laivo metaforos įkvėptai estetikai: medines valtis primenantį apkala, atlenkti namo kampai, langus dengiančios stumdomos žaliuzės, angos. Vėliau restoranas išplėstas kieme pristačius svečių namų korpusą, – monumentalesnį ir vientisesnį, nors ir išsaugojusį panašią medinės apdailos estetiką. Šventosios kurortui būdingas laipsniškas kompleksų plėtimas ir transformacijos, tiesa, kartais paslepiant ankstesniųjų pasiekimus.

PIRMO AUKŠTO PLANAS

Šventosios Švč. Mergelės Marijos, Jūrų Žvaigždės, bažnyčia

Jūros g. 7, Šventoji

Ričardas Krištapavičius, Gintaras Aperavičius
1991–2003

Sumanymas statyti bažnyčią Šventosios centre kilo dar tarpukariu. Jos statyba vėl imta rūpintis iškart atkūrus nepriklausomybę. Būsiami maldos namai pavadinti pagal pirmąją Šventosios bažnytėlę (D01). Konkursą laimėjęs pasiūlymas pasižymėjo šiam laikotarpiui būdingais užmojais: objekto aukštis iki kryžiaus 62 m, plotas apie 700 kv. m, vidaus erdvės aukštis – 23 metrai. Erdvinės kompozicijos požiūriu laivą primenanti bažnyčia suprojektuota trikampio formos plano su vienslaidiu stogu, aukštėjančiu jūros pusėn atgręžto bokšto kryptimi. Interjere stogo konstrukcijai naudojamos santvaros suteikia monumentalų ir kiek industrinį charakterį, kurį sušvelnina šviesus koloritas ir gausi medžio apdaila. Greičiausiai dėl didelio objekto mastelio statyba užsitęsė daugiau nei dvidešimt metų, dar nebaigta bažnyčia pašventinta 2003 m., konsekruota 2014 metais. Pastatas – ne tik svarbus visuomeninis objektas, bet ir neginčijama apylinkių dominantė.

Tiltas per Šventosios upe,
fot. Norbert Tukaj, 2019

*Kunigiškiai ir
Monciškė*

Asmenvardžių rodyklė

A

Adomavičius Vilius 192
Adomonis Juozas 110
André Édouard François 9, 30, 119
Antanaitytė Gerda 264
Aperavičius Gintaras 263
Augustinas Kęstutis 98
Auželis Juozas 140

B

Bakas Raimundas 88
Balčiūnas Jonas 115
Balsys Eduardas 62, 66
Balsys Kostas 62
Balsys Leopoldas 62
Baltrėnas Juozas 249
Baškys Vytautas 86
Belevičius Albertas Donatas 115, 142
Bendorius Jonas 154
Benetis Edmundas 89, 142
Bernigās Oskaras Elksandras 46
Bernigās Vilhelmas 46
Bielinskis Feliksas 70, 234
Bingelytė-Baltrušaitienė Rasa 194
Bnińskiai Emilia ir Ignac 28
Bociarskis 52, 63
Borunov Dmitrij 214
Bronisz 63
Brusokas Alfredas 28
Bružas Bronius 122
Buivydas Rimantas 244, 245
Buyssens Jules 30
Burkus Antanas 54
Buršteinaĩ Nilsonas ir Tanchumas 60, 65, 72

C

Cibas Albertas 154
Cieškaitė-Brėdikienė Laimutė 134

Č

Čaplikas Tautvydas 216

Čekanauskas Vytautas Edmundas 158

Čepys Albinas 84, 87, 103, 138, 140, 146, 153, 154, 175, 178

Čigriejus Eugenijus 149

Čiurlionis Mikalojus Konstantinas 66

D

Dainys Dalius 121
Danius Saulius 195, 262
Dargienė Zinaida 100
Daujotas Marijonas 84
Daukšienė Inga 264
Daukšys Mantas 264
Devinduonis Romas 132
Dičius Vytautas Jungis 104
Dimidavičienė Konstancija 122, 124
Dineika Karolis 119
Domanskienė Teresė 86
Dovydenas Algirdas 121
Draugelienė M. 32
Drėmaitė Marija 228
Dringelis Liucijus 85, 119
Dvarionas Balys 154

E

Eidukaitė Danutė 121
Eigirdas Aleksandras 96, 134, 158, 184
Ežerskis Modestas 206

F

Fedoravičius Stasys 20, 64
Feinnen 63
Frampton Keneth 104

G

Gaigalaitė Nijolė 138
Galdikas Jurgis 233
Galdikas Valentinas 233
Galvosienė Vaiva 190, 203
Gerulaitis Jonas 178
Gerulis Vytautas 87, 131, 210

Girčienė Stefanija 64
Grauslytė Grasilda 40
Grecevičius Petras 89
Griškevičius Petras 108
Griuningas Vilhelmas Johanas 46
Gujytė Inga 211
Gumuliauskas Alfredas 86, 266

H

Hertzbenger Herman 247

Y

Yamashita Kazumasa 147

J

Jankauskas Aleksandras 118
Janulis Petras 82, 83
Jogailaitė Ona, Lenkijos karalienė ir Lietuvos didžioji kunigaikštienė 14
Jokūbauskas Darius 125
Jonynas Vytautas Kazimieras 142
Jukonis Jonas 130
Jurevičius Gediminas 217
Jurevičius Matas 217
Jurgaitis, bibliotekos vadovas 140
Jurgilienė Aldonė 86
Jurgutis Vladas 70, 157
Juršys Vykis 114
Juška Stasys 267
Juškevičius Darius 204
Juzeliūnas Julius 154

K

Kahn Louis 98
Kaminskas Petras 19, 22, 27, 43, 45, 47, 55, 74
Karanauskas Edmundas 54
Karnowski John 48
Karosas Juozas 154
Karwowski Stanisław 17
Kasperavičius Liudvikas 59
Kasperavičiūtė-Zabulionienė Bronislava 59
Kavaliauskas Paulius 89
Kazėnas Zinas 9, 76, 90, 96, 121, 123, 128, 133, 134, 136, 137, 139, 140, 144–147, 166, 216, 242
Kentra Jonas 47

Kentraitė-Petronaitienė Bronislava 47

Kęstutis, Lietuvos didysis kunigaikštis 14
Kirdulis Romualdas 190, 203
Kisielis Kazimieras 142
Klimavičius Valdas 176, 180, 222
Knyva Algis Juozas 131
Kraniauskas Ramūnas V. 136
Kraujelis Vladas 19
Krištapavičius Ričardas 263
Krutinis Vaclovas 142
Kurokawa Kisho 245
Kučinskas Romas 216
Kudokas Stasys 70
Kuleša Tomas 260
Kurševičius Kęstutis Jonas 118

L

Lajus Rimantas 127
Lapė Petras 128
Laurikietis Kęstutis 100
Le Corbusier 144, 194
Lėckas Algimantas 87, 98, 100, 101, 118, 121, 122
Likša Gintautas Petras 86, 88, 116, 119, 162, 164, 170, 178, 179, 215, 218
Likšaitė Dalia 116, 117
Likšienė Irena 86, 88, 116, 117, 119, 160, 162, 170, 178, 179, 215, 218
Liola Arūnas 184, 185, 188, 198, 199, 206
Liola Rolandas 184, 185, 188, 198, 199, 206
Losinskas Juozas 229
Lukšienė Ona 68
Lvovas Vadimas 20, 55, 67, 68, 71, 82, 131, 158, 235

M

Mackelaitė Marija Anortė 134
Mačionienė Živilė Antanina 252
Mačiulis Algimantas 84, 104
Mačiulis-Maironis Jonas 42
Mačiulskis Nikolajus Aleksandras 82, 228, 231
Mačiūnaitė Jurgita 92, 95, 109
Mardosas Leonas Laimutis 82, 83, 88, 108, 142, 157, 175, 241, 249
Maročkinas Mykolas 247

Masalskis Ignatas 16
Matulaitė Dalia 104, 142
Meyer Richard 125
Mensonas Aleksandras 82
Merkinas Leonidas 118, 121, 122, 125
Meškonytė L. 85
Midvikis Regimantas 62
Migonytė-Petrulienė Viltė 14, 15, 25, 51
Mikėnas Algimantas 147
Mikėnas R. 149
Mikšys Kęstutis 121
Milašius Gabrielis 61, 68
Milašius Kazimieras 67
Miliūnas Eugenijus 194
Mirbach Eberhard Christoph von 16
Mirbach Karol von 16
Mončys Antanas 128
Moore Charles W. 104
Morkūnas Pranas 34
Motieka Saulius 82

N

Nagelė Martynas 190, 203
Natkevičius Gintautas 104, 200, 260
Neniškis Edgaras 184–186, 188, 198, 199, 206
Niesolowski Ksawer 16
Novickis Antanas 228

O

Omilanowska Małgorzata 18
Ozarinkas Valdas 128

P

Pajerskaitė Gražina 128
Palionis A. 85
Paulauskas Alfredas 83, 84, 175
Pauža A. 134
Peras Jokūbas 97
Petkus Edmundas 211
Petrauskas Kipras 36
Pietilä Reima ir Raili 136
Plyčiuraitis-Plyčius Kazimieras Regimantas 186
Pranaitytė Zuzana 252, 272
Pranckūnas M. 229
Prapuolenis Kazimieras 44
Pumpūtis Rolandas 118

R

Rakauskas Donatas 182, 196, 197, 204, 220, 262
Ratnikas Albertas 130
Ražaitis Viktoras 236, 237
Revzin Benicijan 82, 83
Ribart Charles 147
Rimgaila Vytautas 20, 70
Rimšelis Adomas 260
Rudelis Antanas 253
Rudolph Paul 98
Rumbutienė Goda 190, 203
Ruseckas Lauras 186

S

Safdie Moshe 245
Sakalauskas Feliksas 149
Sasnauskaitė Vaida 185, 188
Savickas Raimondas 138
Schwechten Franz Heinrich 18, 28
Semčenkovienė Zelta 86
Senkus M. 83
Sinkevičius Vytautas 17
Simpson James Y. 19
Sinas A. 121
Sirutienė Natalija 121
Skiežgelas Andrius 202
Skovronskis, dr. 63
Smetona Antanas 42, 80, 108
Smithsons Alison ir Peter 247
Sprindys Algimantas 154
Sprindys Algimantas jaunesn. 267
Staknys A. 58
Starošas V. 85
Stašinskas Vladas 42
Stauskas Vladas 81–83, 85, 87, 118, 119, 276
Stauskis Vytautas 253
Strandmann Karl Eduard 24, 44
Strioga Leonas 142
Stripinis Algirdas 131
Stulginskis Aleksandras 36
Stulginskis Steponas 82

Š

Šalkauskas Algirdas 20
Šarkinas Saulius 118, 122, 124
Šatūnas Konstantinas 160
Šatūnas Kontis 131

Šeibokas Justinas 108, 115
Šimelis Medardas 124
Šilgalis Henrikas 267
Šilinskienė Aušra 87, 102, 103
Šilinskas Romualdas 87, 102, 103
Šipalis Juozas 110, 112, 150, 152
Šliūpas Jonas 19, 40
Špikienė Nina 97

T

Talmantas Egėdijus 110
Tamašauskas A. 61
Tamoševičius Enrikas 87, 102, 103, 204
Tange Kenzo 98, 134, 245
Telksnys Gintautas J. 144
Tiškevičiai 9, 16, 17, 25, 28–30, 34, 38, 41, 44, 45, 51, 56–60, 63, 76, 82, 119, 130, 142, 146, 209
Tiškevičienė Antanina 28
Tiškevičienė Sofija 32, 33, 35, 38
Tiškevičius Feliksas 30, 34, 44, 47
Tiškevičius Juozapas 26, 42
Tiškevičius Mykolas 16
Tiškevičiūtė Marija 42
Tiškus Gintautas 137
Tolėkis Aloyzas 142
Tolvinskis Manijanas 34
Trečiokas Vytautas 57
Tukaj Norbert 24, 50, 72, 92, 95, 112, 126, 138, 148, 150, 156, 168, 170, 176, 190, 208, 212, 218, 220, 222, 253, 254, 268, 270, 272, 278, 318

U

Umbrasas Algimantas 150, 152, 153
Ungern von Sternberg, baronas 61
Ungern von Sternberg, baronienė 63
Uogintai Bronė ir Bronius 154
Urmonienė Jūratė 82
Urnėžiai 41

V

Vaidakevičius M. 149
Vaigauskas G. 85
Vaigauskas Henrikas 118, 121
Vailokaičiai Jonas ir Juozas 36

Vaineikytė-Neniškienė Rūsna 198, 199, 206
Vaineikytė Liudvika Rūsna 184, 185, 188
Vainiūnas Stasys 160
Vaišnys, apskritis viršininkas 20
Vaškevičius Juozas 82, 85, 89, 118
Vaitys Leonardas 216
Vaitkevičius Stasys 34
Večerskytė-Šimeliūnė Jurga 211
Venclova Antanas 61, 66
Vertulienė Albina Vanda 126
Vėlavičius Vaclovas 131
Virbickas Lionginas 121
Vitkauskaitė-Vinkuvienė Danutė 248
Vitonis Algimantas 106
Vizbaras Antanas 19
Vizginda Gabrielius 211
Vizginda Kristijonas 211
Vizginda Valentinas 211
Vyšniauskas Bronius 142
Vyšniauskienė Vida 192

W

Witkiewiczius Stanislawas 18

Z

Zabarauskas Mindaugas 195, 262
Zalensas Bronius 142
Zaviša Algimantas 121
Zelenskis S. G. 44
Ziberkas Leonidas Pranas 104
Zibertas Pranas 117
Zubovai 16

Ž

Žalys Alfredas 158
Židonis Ipolitas 160
Žmuidzinavičius Antanas 66
Žukauskas Antanas 142

Nuorodos

Palanga

Iki 1940

1. „Palanga ir apylinkės“, *Lietuvos aidas*, 1933 m. rugpjūčio 8 d., p. 6.
2. „Policijos sanatorija Palangoje“, *Dienos naujienos*, 1933 m. gegužė, p. 3.
3. „Palanga architektūros požiūriu“, *Lietuvos aidas*, 1938 m. rugpjūčio 10 d., p. 4.
4. Architekto Vytauto Trečio raštas Statybos ir sauskelių inspekcijai, 1937 m. Iš: Įvairių apskričių kurortų statybos projektai, susirašinėjimas statybos kl. Statybos ir sauskelių inspekcija, 1937–1940, LCVA, f. 1622, ap. 3, b. 218, l. 223.
5. Architekto Stasio Fedoravičiaus laiškas statybos inspektoriui, Statybos ir sauskelių inspekcija, 1935 m. Iš: Statybų ir sauskelių inspekcija, 1935, LCVA, f. 1622, ap. 4, b. 571, l. 65.
6. „Autobusų stočiai nupirko visą kvartalą“, *Lietuvos aidas*, 1937 m. spalio 11 d., p. 6.

Iki 1990

1. A. Vabalas, „Palanga laukia rūpestingų rankų“, *Literatūra ir menas*, 1954 m. gegužės 8 d., p. 3.
2. Aldona Žemaitytė, „Pajūrio architektas“, *Literatūra ir menas*, 1982 m. sausio 9 d., p. 13.
3. Saulė Markelytė, *Palanga*, Vilnius: Mintis, 1980, p. 98.
4. Algimantas Mačiulis, *Vytautas Jurgis Dičius: architekto žvilgsniu*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018, p. 82.

Šventoji

Iki 1940

1. „Šventosios uoste ir vasarvietėje“, *Lietuvos aidas*, 1938 m. birželio 7 d., p. 7.

Bibliografija

Palanga. Šventoji. Iki 1940

Adiklienė Emilija, *Palangos kraštotyrimai tyrimai. Rankraštis*, Palangos viešoji biblioteka, Kraštotyros skyrius, 8 deš.

Alantas Vytautas, „Kuriasi moderniausias Lietuvos miestelis“, *Lietuvos aidas*, 1938 m. rugpjūčio 8 d., p. 4.

Byla dėl Šventosios miestelio išplanavimo, 1937–1938, LCVA, f. 1622, ap. 1, b. 70.

Čižas J., *Lietuvos kurortai*, Kaunas: Minties ratas, 1938.

„Kurortams tvarkyti įstatymas“, *Diena*, 1932 m. sausio 10 d., p. 1.

„Kurortų įstatymas“, *Vyriausybės žinios*, 1932 m. gruodžio 22 d., p. 1.

„Kurortų įstatymui vykdyti taisyklės“, *Lietuvos žinios*, 1933 m. sausio 5 d., p. 6–7.

Lietuvos centrinio valstybės archyvas, f. 380 ir 1622 bylos.

Omilanowska Małgorzata, *Pabaltijo Zakopanė. Palanga Tyszkiewiczų laikais*, Vilnius: Standartų spaustuvė, 2014.

„Šventosios uoste ir vasarvietėje“, *Lietuvos aidas*, 1938 m. birželio 7 d., p. 7.

Šventosios uosto miestelio projekto pertvarkymo eskizas, 1938, LCVA, f. 1622, ap. 7, b. 216.

Palanga. Šventoji. 1945–1990

Almonaitytė-Navickienė Vaida, *Architekto Alfredo Paulausko kūryba*, Kaunas: 2018.

Andziulis Donaldas, Eugenijus Gūzas, *Leonidas Merkinas: gyvenimas architektūroje*, Vilnius: Ex Arte, 2019.

Architektas Vladas Stauskas. Kūrybos ir mokslo keliu, sud. Leonardas Vaitys, Albertas Lamauskas, Petrus Vaidas, Vilnius: Archiforma, 2008.

Balčius Mikelis, *Iš Šventosios praeities*, Palanga: Palangos miesto savivaldybės viešoji biblioteka, 2016.

Čepys Albinas, „Palanga nuo Nemirsetos iki Šventosios“, *Statyba ir architektūra*, 1972, Nr. 9, p. 2–4.

Drėmaitė Marija, Petrus Vaidas, Tutlytė Jūratė, *Architektūra sovietinėje Lietuvoje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2012.

Gudelytė-Račienė Indrė, *Architekto Justino Šeiboko kūryba*, Vilnius: Ex Arte, 2013.

Guobys Henrikas, Kirsny Vytautas, *Kaip ilsėtis ir gydytis Palangoje*, Vilnius: Profleidykla, 1959.

Kazėnas Zinas, *Palanga*, Vilnius: Mintis, 1978.

Kazėnas Zinas, *Palanga*, Vilnius: Mintis, 1985.

Kiauleikis Leonas, *Palanga*, Vilnius: Mintis, 1964.

Kiauleikis Leonas, *Palanga*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1957.

Kiauleikis Leonas, *Palanga*, Vilnius: Valstybinė politinės ir mokslinės literatūros leidykla, 1961.

Kirsny Vytautas, Meška Vytautas, Mikšytė Audra, *Kurortai ir poilsiavietės*, Vilnius: Mintis, 1979.

Krivickas Sigitas, *Palanga*, Vilnius: Mintis, 1974.

Mačiulis Algimantas, *Dailė architektūroje*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2003.

Mačiulis Algimantas, *Vytautas Jurgis Dičius: architekto žvilgsniu*, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2018.

Markelytė Saulė, *Palanga: svarbiausios žinios*. Vilnius: Mintis, 1987.

Palanga. Architektūros turizmo maršrutai, sud. Viltė Migonytė, Kaunas: Technologija, 2014.

Peleckis-Katavičius Leonas, *Baltijos erdvės*, Klaipėda: S. Jokužio leidykla-spaustuvė, 2005.

Romualdas Šilinskas: architektūra ir tapyba, sud. Evelina Bukauskaitė, Vilnius: Lietuvos nacionalinis muziejus, 2015.

Saulius Šarkinas: architektas, sud. Leonardas Vaitys, Eugenijus Gūzas, Vilnius: Artseria, 2007.

Stauskas Vladas, *Architektūra, aplinka, atostogos*, Kaunas: Vytauto Didžiojo universiteto leidykla, 2012.

Минквявичюс Йонас, Архитектура советской Литвы, Москва: Стройиздат, 1987.

Ужпяликс Феликсас, Паланга, Москва: Планета, 1989.

Palanga. Šventoji. Po 1990

Architektas Vladas Stauskas: kūrybos ir mokslo keliu, sud. Leonardas Vaitys, Albertas Lamauskas, Vaidas Petrus, Vilnius: Archiforma, 2008.

Atienė Vaida, „Pajūrio miestų architektūra: dešimtmečio retrospektyva“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 16–24.

Balsytė Dovilė, „Svečių namai su gyvenamosiomis patalpomis Palangoje“, *Archiforma*, 2008, Nr. 3–4, p. 36–39.

Butkus Tomas S., „Ričardas Krištapavičius“, *Archiforma*, 2001, Nr. 3, p. 42–46.

Butkus Tomas S., „Gyvenamasis namas Kretingos g. Palanga“, *Archiforma*, 1998, Nr. 3, p. 18–19.

Butkus Tomas S., „Restoranas „Titanikas“. Šventoji“, *Archiforma*, 1998, Nr. 4, p. 24–25.

Dumbrava Martynas, „Viešbutis „Palanga“ Birutės al. 60. Palanga“, *Archiforma*, 2004, Nr. 3–4, p. 34–37.

Elekšis Audrius, „Daugiabutis gyvenamasis namas ir restorano „Vasara“ rekonstrukcija. Palanga“, *Archiforma*, 2004, Nr. 1, p. 42–44.

Gerliakas Kęstutis, „Šachmatų paviljono rekonstrukcija. Palanga“, *Archiforma*, 1996, Nr. 1, p. 52.

Girčys Gediminas, „Šventosios uostas: koks jis galėtų būti?“, *Statyba ir architektūra*, 1996, Nr. 10, p. 28–29.

Grecevičius Petras, „Rekreacinės pajūrio architektūros raidos aspektai“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 65–70.

Grecevičius Petras, Abromas Jonas, Dubra Vytautas, Kalkė Dovilė, „Urban and Territorial Aspects of the Development of the Recreational System of Lithuanian Seaside“, *Journal of Sustainable Architecture and Civil Engineering*, 2014, vol. 3 (8), p. 34–44.

Jankauskaitė Aurelija, „Kai kurie Palangos kurorto architektūrinės-urbanistinės raidos bruožai“, *Mokslas – Lietuvos ateitis / K. Šešėlio skaitymai*, 2016, Nr. 8 (1), p. 1–12.

Kulvietis Algirdas, „Ar turėsime du uostus“, *Statyba ir architektūra*, 1996, Nr. 11, p. 26–27.

Lagunovičius Albertas, „Daugiabučiai gyvenamieji namai Žvejų g. Palanga“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 40–42.

Lagunovičius Albertas, „Gyvenamasis namas „Geltonoji vila“. Palanga“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 46–48.

Lietuvos architektai, 2-asis leid., sud. Algimantas Mačiulis, Vytautas Jurgis Dičius, Vilnius: Vilniaus dailės akademijos leidykla, 2016.

Lietuvos Respublikos Šventosios jūrų uosto įstatymas, 2006 m. lapkričio 16 d., Nr. X-910, Vilnius.

Linartas Darius, „Viešbutis „Vėtra“. Palanga“, *Archiforma*, 1996, Nr. 2, p. 52.

Lukšytė Inga, „Kurhauzas vaduojasi iš tvorų“, *Statyba ir architektūra*, 2012, Nr. 9, p. 31–34.

Mardosas Leonas, „Apie Palangos bendrąjį planą“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 59–60.

Merkevičienė Jūratė, „Pušinis pajūrio eilėraštis. Dėl „Kambuzo“ verta nuvažiuoti į Šventąją“, *Statybų pilotas*, 1998 m. spalio 5 d., p. 5.

Merkevičienė Jūratė, „Skardinis svečias. Neobrutalizmas saldžiojoje Palangoje“, *Statybų pilotas*, 1998 m. gegužės 29 d., p. 2.

Miknevičiūtė Marija, „Šachmatų paviljono rekonstrukcija. Palanga“, *Archiforma*, 1997, Nr. 2, p. 55–60.

Mukienė Danutė, „Ko vis dar ieškome ir ko neberandame Palangoje“, *Žemaičių žemė*, 2014, Nr. 2, p. 52–65.

Nekrošius Liutauras, „Architektūra kaip meno kolekcija. Palangos atvejais“, *Journal of Architecture and Urbanism*, 2012, vol. 36(3), p. 222–238.

Nekrošius Liutauras, „Gyvenamasis namas Palangoje“, *Archiforma*, 2010, Nr. 3–4, p. 38–44.

Neniškis Edgaras, „Palangos J. Basanavičiaus g. ir jos prieigų kompleksinio sutvarkymo koncepcijos konkursas“, *Archiforma*, 2002, Nr. 3, p. 49–56.

Ostrovskaja Rūta, Karalius Audrys, „Euroremontas J. Basanavičiaus gatvėje. Viešųjų erdvių „pagerinimai“ neapsieina be praradimų“, *Statybų pilotas*, 2005 m. rugsėjo 2 d., p. 6, 9.

Palangos kurorto generalinis planas, 1991.

Palangos miesto bendrasis planas, 2008.

Štelbienė Aida, „Geometrija pradeda ir laimi. Du vasarnamiai Palangoje tarnauja paprastumui“, *Statybų pilotas*, 2002 m. birželio 6 d., p. 8–9.

Šventosios uosto atgaivinimo studija ir architektūrinė idėja, 2013, UAB SWECO.

Tamošaitytė Reda, „Į Palangą įvažiuosime moderniau“, *Statyba ir architektūra*, 2019, Nr. 2, p. 56–57.

Traškinaitė Dalia, „Amberton Green Palanga“, *Archiforma*, 2015, Nr. 3–4, p. 59–61.

Vaitys Leonardas, „Palangos ženklai“, *Archiforma*, 2012, Nr. 3–4, p. 66–71.

„Vėtra“ Palangoje rami. Baigiamas vienas įdomiausių pajūrio pastatų“, *Statybų pilotas*, 1998 m. liepos 9 d., p. 2.

Autoriai ir šaltiniai

TEKSTŲ AUTORIAI

Viltė Migonytė-Petrulienė

Palanga – nuo „baltiškiosios Zakopanės“ iki „europinio maštabo“ kurorto, p. 14–20

Aristokratiškoji Palanga. Kurorto raida iki 1918 m., p. 25

Palangos kurorto architektūra tarpukariu, p. 51

A01–I8, A19–37, D01–03

Liutauras Nekrošius

Didžiosios Palangos gimimas, p. 80–89

Organizuotas poilsis kurorte: poilsio namai, sanatorijos, pensionatai, p. 93–94

Kurorto kultūra ir pramogos, p. 127

Miestas plečiasi: būstų statyba sovietmečiu, p. 149

Kasdienė miesto infrastruktūra: visuomeniniai pastatai, p. 157

Šventoji – medinė ar betoninė?, p. 240–241

B03–25, B28–30, B32–B40, D06–12

Vaidas Petrulis

B01, B02, B26, B27, B31

Martynas Mankus

Palanga po 1990-ųjų – chaotiška statyba ir identiteto paieškos, p. 174–175

Viešbučiai: praeities prestižas ir nauji proveržiai, p. 177

Laikini miestiečiai, p. 191

Derinant miesto ir kurorto poreikius, p. 209

Šventoji. Vaduojantis iš Palangos šešėlio, p. 258–259

Kunigiškiai ir Monciškė, p. 276

C01–23, D13–18

Marija Drėmaitė

Šventoji: žvejų miestas-vasarvietė prie jūros, p. 228–229

D04–05

FOTOGRAFIJŲ AUTORIAI

Norbert Tukaj

A01–05, A07–13, A15, A19, A22–A36, B03–B06, B09–B16, B18–B20, B22, B26 (viršuje), B28, B30, B34, B36, B38–B40, C02–12, C14–23, D01–03, D07–09, D11–D18

kituose puslapiuose: 8, 10–13, 24, 31, 37, 39, 50, 52, 69, 72–73, 78–79, 92, 95, 120, 126, 129, 141, 143, 148, 150–151, 155–156, 159, 161, 163, 168–169, 170–171, 176, 181, 187, 188–190, 208, 214–215, 218–223, 254–255, 268–273, 278–279, 318–319

Zinas Kazėnas

B01, B17, B18, B21, B24–B27, B29, B31–33, C22

kituose puslapiuose: 76–77, 90–91, 139, 145, 166–167, 242–243

Leonas Garbačiauskas

C14

Modestas Ežerskis

C13

kituose puslapiuose: 210–211

Kontis Šatūnas

B23

Aldas Kazlauskas

A06, C17 (pagal „Capital Palanga“ užsakymą)

Antanas Rudelis

D12 (viršuje)

ILIUSTRACIJŲ ŠALTINIAI

Iš Viltės Migonytės-Petrulienės kolekcijos:

kituose puslapiuose: 15

Iš Vytauto Sinkevičiaus kolekcijos:

kituose puslapiuose: 16–17

Iš Petro Kaminsko kolekcijos:

A14, A16, A21

kituose puslapiuose: 19, 22–23, 27, 43, 74–75

Iš *epaveldas.lt*:

A17, A18

kituose puslapiuose: 21

Iš Lenkijos mokslų akademijos Menu instituto fotografijų ir brėžinių kolekcijos:

kituose puslapiuose: 29 (apačioje)

Iš Palangos kurorto muziejaus fondų:

A08

Iš Antano Burkaus kolekcijos:

A20

Iš Kauno technologijos universiteto Architektūros ir statybos instituto fondų:

kituose puslapiuose: 81

Iš Lietuvos centrinio valstybės archyvo:

kituose puslapiuose: 85, 230–231, 237

Iš Irenos ir Gintauto Petro Likšų kolekcijos:

C01

kituose puslapiuose: 86, 179

Iš žurnalo *Statyba ir architektūra*, 1970, Nr. 5:

kituose puslapiuose: 88

Iš Kauno regioninio valstybės archyvo:

B02

Iš leidinio *Palanga – a tourist center, Москва*, 1987:

B07–B08, B25, B37

Iš Vilniaus regioninio apskrities archyvo:

B23, B35

Iš „Vilius ir partneriai“ architektų archyvo:

C07

Iš „Arches“ architektų archyvo:

C04, C05, C06

kituose puslapiuose: 192–193, 194, 202

Iš Lietuvos nacionalinės Martyno Mažvydo bibliotekos Retų spaudinių ir rankraščių skyriaus fondų:

kituose puslapiuose: 229

Iš Vytauto Didžiojo karo muziejaus fondų:

kituose puslapiuose: 236

Iš leidinio *Курорты СССР. Паланга, Москва*, 1989:

D06

Iš Rimanto Buivydo kolekcijos:

D06

Iš Elektrėnų elektrinės archyvo:

250–251

žemėlapiai

Baltijos jūra

A14

C01

C19

A06

A08

A24

A04

A07

B24

A22

B10

A32

B03

B05

A26

C16

B14

A16

B04

A19

A27

B08

B23

A01

B26

B22

A11

C03

B01

C10

A31

A23

B28

B21

A29

C17

A28

C02

S. Dariaus ir S. Gireno g.

C08

A33

A15

A10

A34

B29

C04

B25

B33

B36

C07

S. Neries g.

Žemaitės g.

J. Besanavičiaus g.

Kęstutis

A. Mickaevičiaus g.

Gedimino g.

J. Simpsono g.

Kestučio g.

Vytauto g.

Mairišės al.

Bivūnės al.

Narvo al.

Vilniaus g.

Lietuvos miestų architektūros gidai

VILNIUS

lietuvių ir anglų kalbomis

Vilnius 1900–2005. Naujosios architektūros gidas

sudarė Jūratė Tutlytė

Architektūros fondas, 2005 (išspauduota)

lietuvių kalba

Vilnius 1900–2012. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Marija Drėmaitė, Tomas Grunskis, Rūta Leitanaitė, Nijolė Lukšionytė, Diana Kontrimaitė, Algimantas Mačiulis, Vaidas Petrusis, Julija Reklaitė, Jungita Rimkevičienė, Jūratė Tutlytė, Aida Štelbienė, Renata Vaičekonytė-Kepežinskienė
Baltos lankos, 2011 (išspauduota)

Vilnius 1900–2016. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Marija Drėmaitė, Rūta Leitanaitė, Nijolė Lukšionytė, Karolis Kučiauskas, Diana Kontrimaitė, Algimantas Mačiulis, Vaidas Petrusis, Julija Reklaitė, Jungita Rimkevičienė, Indrė Ruseckaitė, Jūratė Tutlytė, Aida Štelbienė, Renata Vaičekonytė-Kepežinskienė
Lapas, 2016 (išspauduota)

anglų kalba

Vilnius 1900–2013. A Guide to the City's Architecture

Lapas, 2013 (išspauduota)

Vilnius 1900–2016. An Architectural Guide

Lapas, 2016 (išspauduota)

vokiečių kalba

Architekturführer Vilnius

vertė Saskia Drude

Berlin: DOM publishers, 2015

lenkų kalba

Wilno. XX–XXI wiek. Przewodnik architektoniczny

vertė Kamil Pacela

Warszawa: Centrum Architektury, 2019

KAUNAS

lietuvių kalba

Kaunas 1918–2015. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Almantas Bružas, Marija Drėmaitė, Giedrė Jankevičiūtė, Jolita Kančienė, Rūta Leitanaitė, Nijolė Lukšionytė, Vaidas Petrusis
Lapas, 2015

anglų kalba

Kaunas Architectural Guide

vertė Andrius Gailiūnas

Lapas, 2017

vokiečių kalba

Architekturführer Kaunas

vertė Saskia Drude

Berlin: DOM publishers, 2016

lenkų kalba

Kowno XX–XXI wiek. Przewodnik architektoniczny

sudarė Julija Reklaitė, vertė Kamil Pacela

Warszawa: Centrum Architektury, 2018

NERINGA

lietuvių kalba

Neringa. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Marija Drėmaitė, Martynas Mankus, Viltė Migonytė-Petrulienė, Vasilijus Safronovas

Lapas, 2020

anglų kalba

Neringa Architectural Guide

planuojama išleisti

PALANGA

lietuvių kalba

Palanga. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Viltė Migonytė-Petrulienė, Liutaunas Nekrošius, Vaidas Petrusis, Martynas Mankus, Marija Drėmaitė

Lapas, 2021

anglų kalba

Palanga Architectural Guide

planuojama išleisti

KLAIPĖDA

lietuvių kalba

Klaipėda. Architektūros gidas

tekstų autoriai: Vasilijus Safronovas, Martynas Mankus

planuojama išleisti

Grafų Tiškevičių rūmai,
fot. Norbert Tukaj, 2021

PALANGA

Architektūros gidas

IŠLEIDO
Leidykla LAPAS
leidyklalapas.lt

Tiražas 2 500 egz.